

Condiții cerute pentru protecția operelor în cadrul dreptului de autor

Dr. Ciprian Raul Romițan *

The paper presents in a synthesis most of the opinions regarding the conditions for the protection of creations through copyright. The creation must be original to be expressed through a concrete form and to be susceptible of being released to the public attention. Apart from these conditions, we also present and analyze the kinds of creations that could form the object of copyright, as well as the ones which are excepted from such a protection..

1. Preliminarii. Întrucât nici în dreptul convențional și nici în reglementările în domeniu ale majorității statelor, inclusiv în Legea nr. 8/1996, completată și modificată, privind dreptul de autor și drepturile conexe¹, nu sunt formulate în mod expres condițiile ce trebuie îndeplinite pentru acordarea protecției creațiilor intelectuale din domeniul literar, artistic sau științific, atât în doctrina străină cât și în cea română au fost exprimate, în acest sens, mai multe opinii. Astfel, dacă unii autori consideră că singura condiție necesară pentru protecția operei în cadrul dreptului de autor este originalitatea², ceea ce înseamnă că operele trebuie să provină de la autor și să-și aibă originea în munca de creație a acestuia, în doctrina din țara noastră, majoritatea specialiștilor³ și-au exprimat opinia conform căreia din analiza dispozițiilor legale în domeniu se desprind trei condiții de care depinde vocația la protecție în cadrul dreptului de autor, și anume:

- opera să fie originală, rezultat al activității de creație intelectuală;
- opera să îmbrace o formă concretă de exprimare, perceptibilă simțurilor;

* Autorul este redactor șef al Revistei Române de Dreptul Proprietății Intelectuale

¹ Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 60 din 26 martie 1996, completată și modificată prin Legea nr. 285/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 587 din 30 iunie 2004, modificată și completată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 123/2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 843 din 19 septembrie 2005, modificată și completată prin Legea nr. 329/2006 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 123/2005 pentru modificarea și completarea Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 657 din 31 iulie 2006. (În continuare toate mențiunile la Legea nr. 8/1996 se referă la forma completată și modificată prin Legea nr.329/2006).

² Andre Françon, *Cours de propriété littéraire, artistique et industrielle*, Litec, 1996, p.154; Claude Colombet, *Propriété littéraire et artistique et droits voisins*, ediția a 8-a, Dalloz, 1997, p. 27 .

³ Yolanda Eminescu, *Dreptul de autor, Legea nr. 8 din 14 martie 1996, comentată*, Editura Lumina Lex, București, 1997, pp. 76-77; Viorel Roș, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura Global Lex, București, 2001, p. 79; Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe*, Editura All Beck, București, 2005, p. 98; Aurelian Ionașcu, Nicolae Comșa, Mircea Mureșan, *Dreptul de autor în R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1969, pp. 76-79; Constantin Stătescu, *Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, pp. 58-59; Olimpiu Crauciuc, *Dreptul proprietății intelectuale. Dreptul proprietății industriale*, Editura Era, București, 2000, p. 28; Dumitru Ogășanu, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura Universității din Oradea, 2002, pp. 14-15.

- opera să fie susceptibilă de aducere la cunoștința publică.

Deși în Legea nr. 8/1996 este formulată explicit doar condiția originalității, așa cum am mai arătat într-o lucrare anterioară⁴, mă raliez la opinia exprimată în dreptul român de către autorii citați și consider că pentru a beneficia de protecție în cadrul dreptului de autor, o operă trebuie să fie originală, să îmbrace o formă concretă de exprimare și să fie susceptibilă de a fi adusă la cunoștința publicului.

2. Condiția originalității operei. Originalitatea este un atribut esențial, singura condiție de protecție a creației intelectuale din domeniul literar, artistic sau științific. Deși în literatura de specialitate⁵ originalitatea este considerată „una din pietrele de temelie ale dreptului de autor”, noțiunea de originalitate a dat naștere la numeroase controverse, ea fiind înțeleasă diferit în diversele sisteme de drept naționale. Astfel, dacă în sistemul de copyright originalitatea presupune că opera trebuie să prezinte un minim de efort intelectual și trebuie înțeleasă, în primul rând, ca *absența copiei*⁶, adică opera să nu aibă la bază o altă operă intelectuală preexistentă, în dreptul continental, apreciați specialiști francezi în domeniu, printre care, Andre Bertrand⁷, Andre Françon⁸, Claude Colombet⁹, Roland Dumas¹⁰, Andre Lucas și Pierre Sirinelli¹¹, Nadia Walravens¹², profesorul elen Ghiorghios Koumantos¹³ consideră că prin originalitate se înțelege că opera poartă *amprenta personalității autorului*.

Această concepție se regăsește și la Eugen Ulmer (fondatorul Institutului „Max Planck” din Munchen) care arată că pentru a fi protejată „opera trebuie să poarte amprenta personalității autorului”¹⁴ și este împărtășită și în doctrina română mai recentă de profesorul Viorel Roș¹⁵ și regretata Yolanda Eminescu¹⁶, opinii la care achiesez¹⁷. Pe aceeași linie, alți autori consideră că „a face un act original

⁴ Ciprian Raul Romițan, *Protecția penală a proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p.p.60-62.

⁵ Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu-Matei, *op.cit.*, p. 101.

⁶ A se vedea W.R.Cornish, *Intellectual property: patents, copyright, trademarks and allied rights*, ed. a III-a, Sweet & Maxwell, London, 1996, p. 334.

⁷ Andre Bertrand, *Le droit d'auteur et les droit voisins*, ed. a II-a, Dalloz, Paris, 1999, pp. 134-136.

⁸ Andre Françon, *op.cit.*, p. 154.

⁹ Claude Colombet, *op.cit.*, pp. 27-29.

¹⁰ Roland Dumas, *La propriété littéraire et artistique*, Ed. Press Universitaires de France, Paris, 1987, p. 59.

¹¹ Andre Lucas, Pierre Sirinelli, *L' originalité en droit d'auteur*, în „Juris- Classeur periodique”, 1993, I,3681.

¹² Nadia Walravens, *La notion d'originalité et les oeuvres d'art contemporaines*, în „Revue internationale du droit d'auteur” (RIDA), nr.181/1999, p.97.

¹³ Ghiorghios Koumantos, *Πνευματική Ιδιοκτησία (Dreptul de autor)*, Editura Ecdosis Ant. N. Sakkula, 2002, pp. 105-112.

¹⁴ Eugen Ulmer, *Urheber und Verlagsrecht*, ed. a III-a 1980, Springer Verlag, Berlin, Haidelberg, New York, pp. 119-125, apud Yolanda Eminescu, *op.cit.*, p. 77.

¹⁵ Pentru detalii, a se vedea Viorel Roș, *op.cit.*, pp.83-103; Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op.cit.*, pp.103-114, precum și jurisprudența arătată acolo.

¹⁶ Pentru detalii, a se vedea Yolanda Eminescu, *op. cit.*, pp. 76-79.

¹⁷ În acest sens a se vedea și, Ciprian Raul Romițan, *op.cit.*, p. 61.

înseamnă a alege, a analiza, a compara, a ezita, a face apel la toate resursele de gust, inteligență, sensibilitate, într-un cuvânt, a crea într-un mod personal”¹⁸.

Și în literatura juridică de specialitate mai veche, unii autori opinau că „pentru a se bucura de protecție în cadrul dreptului de autor, opera trebuie să fie rezultatul unei activități de creație intelectuală a autorului, ceea ce înseamnă că ea trebuie să fie originală în sens subiectiv, în înțelesul de a reflecta însușirile spirituale ale autorului, talentul acestuia, personalitatea sa”¹⁹.

În dreptul român, de după adoptarea Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, s-au exprimat și alte opinii. Astfel, Gheorghe Gheorghiu consideră că „opera este originală și beneficiază de protecție dacă nu este copia parțială sau totală a altei opere intelectuale”²⁰ iar Ligia Dănilă definește „opera originală” ca fiind „opera care a fost creată fără folosirea unei opere preexistente”²¹. Pe aceeași linie, profesorul Valerică Lazăr apreciază că „opera originală este cea creată pentru prima dată, care nu are la bază o altă operă preexistentă”²².

Originalitatea nu trebuie confundată cu noutatea, deoarece în timp ce originalitatea este un criteriu subiectiv, noutatea este un criteriu obiectiv. Lipsa de noutate a unei opere nu o lipsește de originalitate. În literatura de specialitate se apreciază că pentru a fi protejată prin drept de autor, o operă nu trebuie să fie nouă ci este suficient să fie originală, adică să poarte amprenta personalității autorului²³, iar Florea Bujorel consideră că „o operă poate fi originală chiar dacă nu poartă amprenta noutății”²⁴. În doctrina franceză sunt autori²⁵ care nu fac nici un fel de distincție între originalitate și noutate, iar alții²⁶ neagă orice distincție posibilă, arătând că atunci când o operă este originală, ea este în mod obligatoriu nouă.

Jurisprudența a admis că originalitatea nu înseamnă noutate; o operă poate fi originală chiar dacă se aseamănă mult cu alte opere, câtă vreme similaritatea este fortuită și nu rezultatul copierii²⁷. Într-o altă opinie²⁸ „originalitatea operei este sinonimă cu noutatea pe care aceasta o aduce, sub un aspect sau altul, după caz, în domeniul literar, artistic sau științific”.

¹⁸ Constantin Tufan, Vera Ștefan, *Drepturile de autor și drepturile conexe*, Editura Cartea Universitară, București, 2005, p. 32.

¹⁹ Aurelian Ionașcu, Nicolae Comșa, Mircea Mureșan, *op.cit.*, p. 76.

²⁰ Gheorghe Gheorghiu, *Operele audiovizuale*, Editura Lumina Lex, București, 2004, pp. 40-44.

²¹ Ligia Dănilă, *Dreptul de autor*, Editura All Beck, București, 2005, p. 46.

²² Valerică Lazăr, *Infrațiuni contra drepturilor de proprietate intelectuală*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 29.

²³ Tribunalul de Mare Instanță Paris, a III-a cameră, decizia din 15 martie 1986, apud Andre Bertrand, *op.cit.*, p.136; OMPI, *Introducere în proprietatea intelectuală*, traducere de Rodica Pârvu, Laura Oprea, Magda Dinescu, Editura Rosetti, București, 2001, p. 144.

²⁴ Florea Bujorel, *Dreptul proprietății intelectuale. Dreptul de autor*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2006, p. 63.

²⁵ Claude Colombet, *op.cit.* p. 27.

²⁶ Andre Françon, *op.cit.* p. 154.

²⁷ A se vedea cazul Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., accesibil pe site-ul www.caselaw.com.

²⁸ Teodor Bodoașcă, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 16.

Originalitatea poate fi absolută sau relativă. Opera este absolut originală atunci când nu se află în raport de dependență cu o operă preexistentă și este relativ originală atunci când împrumută elemente dintr-o operă preexistentă. Condiția originalității unei opere este deosebit de importantă, deoarece numai operele originale pot fi protejate prin drept de autor, în lipsa acestui criteriu neputându-se presupune, în mod necesar, existența unei contrafaceri²⁹.

Legea nr. 8/1996 nu definește noțiunea de originalitate, însă potrivit art. 7 „constituie obiect al dreptului de autor operele originale de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific”. Legea română a dreptului de autor și drepturilor conexe, ca de altfel și legislațiile tuturor statelor, prezintă cu titlu exemplificativ (enumerarea nu este limitativă) categoriile de opere originale și derivate care constituie obiect al protecției dreptului de autor precum și cele care sunt excluse de la protecție.

3. Condiția ca opera să îmbrace o formă concretă de exprimare.

Potrivit art.7 alin.1) din Legea nr. 8/1996, opera și autorul ei beneficiază de protecția legii „*oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma de exprimare*”. Deși legea utilizează sintagma de „formă de exprimare” care, din punctul meu de vedere, se asociază cu o prezentare fără originalitate, comună, neutră ce nu caracterizează creația intelectuală, consider, alături de alți autori³⁰, că mai nimerită ar fi fost formula „forma de expresie” (adoptată de legiuitorul francez în art. L 112-1 al Codului proprietății intelectuale care prevede că opera este protejată indiferent de „forma de expresie”) deoarece are o semnificație mai profundă, pune în evidență personalitatea autorului, asociindu-se pe deplin cu activitatea de creație a spiritului.

Condiția ca opera să îmbrace „o formă concretă de exprimare” înseamnă că dreptul de autor se naște din momentul în care opera îmbracă forma de manuscris, schiță, partitură, tablou, ori altă formă de exprimare perceptibilă simțurilor oamenilor, soluție tradițională în dreptul român, dacă avem în vedere formularea art.2 din Decretul nr. 321/1956 ce a fost în vigoare până în anul 1996, care prevedea că „Dreptul de autor ia naștere din momentul când opera a luat forma de manuscris, schiță, temă, tablou ori altă formă concretă”.

Din modul în care este formulat art.1 alin.2) al Legii nr. 8/1996 rezultă că protecția operelor este condiționată de fixarea lor pe un suport material, soluție adoptată și de legislațiile altor state (Marea Britanie, SUA, Irlanda). De altfel, Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice din 9 septembrie 1886³¹ lasă statelor semnatare libertatea de a dispune, prin legile naționale, ca operele să nu beneficieze de protecție atâta timp cât nu au fost fixate pe un suport material. Astfel, potrivit unei decizii a Tribunalului de Mare Instanță Paris, „cursul

²⁹ Curtea de Apel Paris, a IV-a cameră, decizia din 17 ianuarie 1997, apud Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu - Matei, *op. cit.*, p. 109.

³⁰ Viorel Roș, *op.cit.*, p. 80; Florea Bujorel, *op. cit.*, p. 61.

³¹ România a aderat la această Convenție prin Legea nr. 77/1998, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 156 din 17 aprilie 1998.

unui profesor constituie o creație de formă originală și o operă de creație intelectuală protejată asupra căreia autorul său are un drept exclusiv”.³²

4. Condiția ca opera să fie susceptibilă de aducere la cunoștința publicului. O operă este susceptibilă de aducere la cunoștința publică prin reproducere, distribuire, reprezentare sau orice alt mijloc, dar este recunoscută și protejată independent de aducerea ei la cunoștința publică, în acest sens pronunțându-se Tribunalul Roma care, într-o decizie din 6 iulie 1932, a arătat că operele nepublicate se bucură de protecția legii, singura condiție fiind aceea de a reprezenta realizări de artă concrete³³.

În dreptul român, ca de altfel în majoritatea sistemelor de drept, dreptul de autor este recunoscut și protejat numai în cazul creațiilor de formă, nu însă și în cazul ideilor (art.9 alin.1 lit.a). Consider că excluderea ideilor se întemeiază pe faptul că acestea nu sunt susceptibile de apropiere, pentru că recunoașterea unui drept privativ asupra ideilor ar conduce la împiedicarea oricărei activități de creație. Folosirea ideilor dintr-o operă preexistentă este licită deoarece, potrivit prevederilor legii dreptului de autor și drepturilor conexe, ideile nu sunt protejate, însă dacă preluarea se extinde și la forma în care este îmbrăcată ideea, este obligatoriu consimțământul autorului.

5. Categoriile de opere protejate în cadrul dreptului de autor. Cu privire la dreptul de autor, legislația în domeniu din țara noastră enumeră categoriile de opere protejate și, potrivit art.7 din Legea nr. 8/1996, *constituie obiect al dreptului de autor operele de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific, oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma concretă de exprimare și independent de valoarea și destinația lor*, cum sunt:

- scrierile literare și publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile și orice alte opere scrise sau orale, precum și programele pentru calculator;
- operele științifice, scrise sau orale, cum ar fi: comunicările, studiile, cursurile universitare, manualele școlare, proiectele și documentațiile științifice;
- compozițiile muzicale cu sau fără text;
- operele dramatice, dramatico-muzicale, operele coregrafice și pantomimele;
- operele cinematografice, precum și orice alte opere audiovizuale;
- operele fotografice, precum și orice alte opere exprimate printr-un procedeu analog fotografiei;
- operele de artă grafică sau plastică, cum ar fi: operele de sculptură, pictură, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei și a metalului, desene, design, precum și alte opere de artă aplicată produselor destinate unei utilizări practice;

³² Tribunalul de Mare Instanță Paris, prima cameră, decizia din 11 decembrie 1985 apud Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op.cit.* p. 108.

³³ Barbu I. Scondăcescu, Dumitru I. Devesel, Constantin N. Duma, *Legea asupra proprietății literare și artistice, comentată și adnotată*, Editura Cartea Românească, București, 1938, p. 74.

-operele de arhitectură, inclusiv planșele, machetele și lucrările grafice ce formează proiectele de arhitectură;
-lucrările plastice, hârtiile și desenele din domeniul topografiei, geografiei și științei în general.

Potrivit art.8 din Legea nr. 8/1996, constituie, de asemenea, obiect al dreptului de autor, fără a prejudicia drepturile autorilor operei originale, operele derivate care au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente, și anume: traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice, care reprezintă o muncă intelectuală de creație; culegerile de opere literare, artistice sau științifice, cum ar fi: enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu, inclusiv bazele de date care, prin alegerea sau dispunerea materialului, constituie creații intelectuale.

6. Creații intelectuale excluse de la protecție. În conformitate cu prevederile art.9 din lege, nu pot beneficia de protecția legală a dreptului de autor următoarele:

- ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile, conținute într-o operă, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare sau de exprimare. În materie literară, reluarea unei idei sau a unei teme nu constituie un act de încălcare a dreptului de autor ci numai reproducerea formei în care această idee sau temă este exprimată. Cu privire la lucrările ce nu pot beneficia de protecția legală a dreptului de autor, Curtea de Apel din Paris s-a pronunțat încă din 1870 arătând că „o metodă de contabilitate nu creează pentru autor nici un privilegiu, deoarece din momentul în care a fost divulgată, oricine are dreptul să se servească de ea, în schimb, lucrarea în care metoda este expusă, constituie obiect de proprietate literară”.³⁴ În același sens s-a pronunțat și Tribunalul de Mare Instanță Paris care a respins o cerere a autorului unui scenariu ce susținea că un roman contrafăcea opera sa³⁵, precum și Curtea de Apel Paris care, prin decizia din 7 mai 1928, a decis că „ideea rămâne liberă și niciodată nu poate să devină obiect de protecție; numai forma originală în care autorul își îmbracă gândurile este protejată de lege”.³⁶ Totodată, printr-o decizie din 1978 a Curții Supreme de Justiție a SUA, s-a refuzat protecția prin drept de autor a unei metode de contabilitate, deoarece „copyright-ul asupra unei lucrări de științe matematice nu poate da autorului un drept exclusiv asupra metodei și soluției propuse”³⁷;

³⁴ Curtea de Apel Paris, decizia din 2 august 1870, apud Barbu I. Scondăcescu, Dumitru I. Devesel, Constantin N. Duma, *op. cit.*, p. 50.

³⁵ Tribunalul de Mare Instanță Paris, decizia din 2 martie 1988, în „Cahiers du droit d’auteur”, mai 1991, p. 387, apud Yves Marcellin, *Protection penale de la propriété intellectuelle*, Cedat, Paris, 1996, p. 131.

³⁶ Curtea de Apel Paris, decizia din 7 mai 1928 în „Gazette du Palais”, 1929, p. 264, apud Barbu I. Scondăcescu, Dumitru I. Devesel, Constantin N. Duma, *op. cit.*, p. 252.

³⁷ Jules-Marc Baudel, *La legislation des Etats-Unis sur le droit d’auteur*, Edition Bruylant, Edition Frison / Roche, 1990, p. 51.

- textele oficiale de natură politică, legislativă, administrativă, judiciară și traducerile oficiale ale acestora; simbolurile oficiale ale statului, ale autorităților publice și ale organizațiilor, cum ar fi: stema, sigiliul, drapelul, emblema, blazonul, insigna, ecusonul și medalia. Într-o sentință din 28 septembrie 1998, Tribunalul București a arătat că atât Însemnul de Stat cât și Stema României sunt simboluri oficiale ale statului și a respins acțiunea prin care reclamanta solicita plata unor drepturi³⁸;

- mijloacele de plată; simplele date și fapte; știrile și informațiile de presă. Curtea de Casație franceză a decis că știrile sau depeșele unei agenții de informații aparțin acesteia în ceea ce privește prioritatea lor până în momentul când, prin publicare sau divulgare, ele intră în domeniul public³⁹.

³⁸ Tribunalul București, Secția a IV-a, sentința civilă nr. 851 din 28 septembrie 1998, apud Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op.cit.*, p. 191.

³⁹ Curtea de Casație franceză, decizia din 18 martie 1908, Ibidem.